

FRÖTÄKT SVERIGE

AV LARS DAVNER

HELA SVERIGE HAR BLIVIT ett enda frötäktssområde. Frö som säljs till plantering eller sådd får alltså hämtas i stort sett var som helst i landet. Öppningen sker efter många år när man har ansett det nödvändigt att styra kottplockningen till vissa områden. Fram till årsskiftet var bara ungefär halva Sveriges yta lovlig mark.

– Nu kan du göra som du vill men med förnuft. Det blir betydligt enklare utan regler även om kravet på frödokumentation kvarstår. Nu är det i alla fall ingen risk att det uppstår ”Kott-kaos” på grund av osäkert ursprung, säger professor Dag Lindgren, SLU, som skrivit rapporten ”Frötäkt och frötäktssområden av gran och tall i Sverige”.

DEN AKTUELLA RAPPORTEN, Skogsstyrelsen 8/2008, har gjorts på uppdrag av Skogsstyrelsens Frö- och Plantråd, för att påvisa hur regelsystemet kan utvecklas för att mildra den administrativa bördan.

– Finland var först att göra hela landet till ett enda frötäktssområde. Eftersom det inte framkommit några nackdelar med det systemet har Sverige nu valt att göra

likadant. Genetik är som ett stormande hav där beståndshistoriken hela tiden skiftar. Effekten av om det blåste från öst eller väst vid pollineringen kan aldrig avgöras i det enskilda beståndet. Slumpfaktorn är stor och att tro på genetiska vinster genom att välja de bästa träden kanske endast gör en skillnad på två procent upp eller ner, säger Dag Lindgren som framhåller att beståndsfrö är på väg. Fröplantagerna tar över, så det är inte lönt att ha byråkratiska regler kring frötäktssområden.

– Tidsfönstret för optimal frötäkt är högst en månad, i Sverige är det september som gäller. Att under den tiden hinna med formella tillstånd blir i praktiken omöjligt. Hur ska en inspektör hinna ut i skogen och ge OK innan skörden kan påbörjas? Dessutom är det enbart realistiskt att skörda kott i samband med normala avverkningar. Nu är det upp till de registrerade fröhandlarna, ett drygt 30-tal, att ha kontroll och ha ordning på stambreven. Som privat skogsägare kan du däremot lasta släpkärran full och köra kottarna åt vilket håll du vill, säger Dag Lindgren som har svårt att dölja att han egentligen tycker att frötäktssområdena trots allt kunde ha fått vara kvar ytterligare en tid för ordningen skull.

* Kanske är det möjligt med en bättre samordning mellan avverkningar och kott-täkt. Och kanske kan

Frötäkt Sverige är ett faktum. Nu är det inte en kotte som bryr sig om varifrån kottarna kommer. Fri fröhandel utan byråkratiska murar har minimal inverkan på det genetiska urvalet.

Foto: Lars Davner

FRÖTÄKT SVERIGE

man välja ut de bästa träden även i slutavverkningar. Det är svårt att få information om vilket skogsodlingsmaterial som ett bestånd härför från där man ska plocka. Ja i praktiken är det ofta omöjligt att veta. Det finns historiska skäl att tro att områden närmast kusten är mer påverkade av människan under längre tid och därför mer oförutsägbara. Norrlandskusten bör undvikas som frötäkt eftersom det finns risk för genetisk utarmning i dessa områden, skriver Dag Lindgren och påpekar samtidigt:

-DET FINNS EN GANSKA STOR teoretisk potential att göra vinster vid frötäkt genom att välja lämpliga bestånd, men i praktiken så är det näst intill omöjligt att utnyttja detta. Vinsterna med att välja bra bestånd baserat på okulära besiktningar förmodas bli mycket måttliga.

En slutsats är att värdet av frötäktsovmråden och frötäktbestånd för gran och tall i Sverige nog överskattats historiskt, men i viss mån hängt med av diverse tröghets-effekter. Därmed inte sagt att systemet är helt värdelöst.

– Om det samlas lika mycket frö alla år blir den genomsnittliga fröomognaden sämre än om man bara samlar vissa gynnsamma år. Tidsfönstret är kort mellan analysresultat och att kottplockningssäsongen är över. Det blir svårare att organisera och dyrare om arealerna att välja bland är begränsande. Genom att göra all skogsmark i Sverige till godkänt frötäktsovmråde blir det enklare på alla sätt både för Skogsstyrelsen och skogsbruket. Stambreven ska vara kvar medan ansökningsom frökälla försvinner.

Ifall uppluckringen av frötäktsovmråden skulle orsaka problem är det tekniskt relativt enkelt att lätt skärpa praxis igen. Förmodligen blir det inte många betungande ärenden för Skogsstyrelsen.

– Överhetens kontroll av frötäkt blir fullt tillräckligt men samtidigt bidrar det till att Skogsstyrelsen slipper ansvar för produktionsfrågorna. Vill näringen verkligen det?

– Frötäktsovmrådenas praktiska betydelse kan förväntas minska över tiden eftersom vi går över till fröplantager. Däremot kan man införa härkomstområden, 20 för tall och 14 för gran, för att få klart för sig från vilken landsända fröet kommer ifrån.

DET KOMMER BEHÖVAS KOTTAR och frön från skogen i många år än. Landets fröbehov kommer nämligen inte att täckas av plantagefrö de närmaste decennierna. 2007 baserades 40 procent av plantproduktinen på beståndsfrö och 60 procent på plantagefrö. Prognosen för år 2020 pekar på 25 procent beståndsfrö och 75 procent plantagefrö, och försumbara mängder från kloner eller korsningar. Dessutom kan skogssådden expandera.

Ett tallestånd producerar förmodligen i genomsnitt ungefär 500 000 frön per hektar i norra Sverige och 1 500 000 frön per hektar i södra Sverige. Kottskörd efter gallring är också ett alternativ men i rapporten är Dag Lindgren skeptisk:

Dag Lindgren har koll på kottarna och genetiken. Nu är han med och lanserar Frötäkt Sverige. Här i sitt rätta element, i en kottplockningslift.

Foto: Mikael Lundgren

”Det går att få kott efter gallring, men de utgallrade träden är vanligen gallrade underifrån och har därför sannolikt utsatts för en negativ genetisk selektion. De har få kottar som kan vara dyra att samla in och totalt ger det små frömängder som ofta har låg frökvalitet. Kottskörd kan vara mer intressant efter höggallring. Det kan finnas skäl att söka metoder att samordna sådan gallring med kottäkt. Ordentlig läggallring borde förbättra beståndets genetiska kvalitet och vara en positiv faktor vid val av bestånd för frötäkt. Gödsling efter gallringen kan gynna fröproduktionen med upp till 70 procent”.

OCH OM NU DAG LINDGREN inte anser att det kan uppstå någon kott-kaos med ett enhetligt frötäktsovmråde för hela Sverige finns det betänkligheter när det gäller fröets ursprung. Hans rapport avslutas med följande brasklapp:

”Det går praktiskt taget aldrig att ur dokumentation klarlägga varifrån fröet kommer, som gett upphov till ett bestånd. Inte heller på bolagen verkar det fungera särskilt bra. En erfarenhet är att man på de högre nivåerna i hierarkin ofta har mer optimistisk uppfattning om hur bra reda det är i bokföringen än det faktiskt är. Även om man faktiskt vet ursprunget till ett kulturbestånd finns det begränsningar i hur informativ denna information är. En del av plantorna i en kultur kan komma från självföryngring, det kan ha förekommit hjälpplantering med annat ursprung och en del av generna i fröet kommer från pollen med ett annat ursprung. De faktiska bedömningarna vid frötäkt har nog oftare att göra med förmodanden om vad som historiskt var vanligt för markägaren än faktisk dokumentation i beståndsregistret för det enskilda objektet”.

På Dag Lindgrens webbsida finns ytterligare dokumentation med anknytning till frötäktsovmråden, www-genfys.slu.se/staff/dagl/Frotakt/utredning.htm Där kan man också läsa om kottplockningstips.